

Tanulmányok

Az állam szerepe a gazdasági életben

Az állam, gazdasági életet befolyásoló szerepe elengedhetetlen, amit – többek között – a közgazdasági modellek is bizonyítanak. A különböző gazdaságtörténeti korszakok közgazdasági modelljei kizárólag a teljes társadalom jólétét írják le. Egy adott nemzetgazdaság másikkal folytatott versenye is az optimális termelési szerkezet kialakítását segítette elő, a rendelkezésre álló szűkös erőforrások maximális kihasználásával.

A tanulmányban a szerzők a téma szakirodalmi összehasonlító feldolgozásán és a hazai aktuális tényadatok bemutatásán keresztül hangsúlyozzák az állam és az Unió gazdasági szerepét. Az alapvető nézetkülönbség a szakma művelőiben az, hogy vagy a piac mindenhatóságát - a „láthatatlan kéz”- minden gazdasági problémát megoldó szerepét, vagy az állam, gazdaságba beavatkozó és irányító szerepét preferálják-e. A kis- és középvállalkozások és a multinacionális vállalkozások egymást kiegészítve, kell(ene), hogy végezzék a gazdasági tevékenységüket, amiben az állam szabályozó szerepe rendkívül fontos.

A klasszikus közgazdaságtan és lehetséges értelmezései

Az egyes nemzetgazdaságok, termelésben létrejött szakosodása az adott áruk és szolgáltatások előállítására, a rendelkezésükre álló termelési tényezők optimális kihasználása érdekében történik. A klasszikus kapitalista közgazdasági modell addig jól modellezte a gazdaság működését amíg, egyrészt az adott országban csak az adott ország vállalkozásai működtek, másrészt addig, amíg a kínálat meg nem haladta a keresletet, azaz addig, amíg a piacokat nem kellett kiterjeszteni az országhatárokon kívülre is.

A klasszikus közgazdászokra (pl. Adam Smithre) többször hivatkoznak mértékadóadó liberális gazdaságpolitikusok, miszerint a kormányzat szerepe korlátozódjék a törvény és a rend fenntartására, az ország védelmére, valamint azon közjavak nyújtására, amelyek termelésére a magánvállalatok nem vállalkoznak (pl. közegészségügy, köztisztaság). Azonban ez csak részben igaz, ugyanis többek között maga Adam Smith

is úgy vélte, hogy: „A természetes szabadságnak néhány egyén részéről történő olyan alkalmazását, amely veszélyeztetheti az egész társadalom biztonságát, minden kormányzat törvényeinek korlátoznia kell.” (Smith, A. 1776). Vagyis szerinte az egyéneknek úgy kell követniük személyes érdekeiket, hogy azok ne legyen károsak a közösség számára, de nemcsak a törvény, hanem az erkölcs, a vallás és a szokások terén sem. Véleménye szerint egyetlen olyan társadalom sem lehet elégedett, amelyben a többség szegénységben él. Smith, miközben hangsúlyozta a piac jótékony működésének szerepét, rámutatott az aktív állam szerepére és felelősségére is. Azonban nem csak Smith gondolatai, hanem a világ valamennyi lényeges közgazdasági elmélete is előtérbe helyezi a teljes lakosság érdekeit, szemben az egyének, vagy különböző társadalmi csoportok parciális érdekeivel szemben. Ezek a megállapítások nyomon követhetők valamennyi domináns közgazdasági modellben. Így a merkantilizmusban (Ballagi, 1989), a fiziokratizmusban (Navratil, 2007), a klasszikus közgazdaságtanban az ab-

szolút előnyök elmélete (Smith, 1776), a relatív előnyök elmélete (Ricardo, 1821), a neoklasszikus modellben (Marshall, 1890), a marxi közgazdaságtanban (Marx, 1961). Megemlítendő még Heckscher-Ohlin modellben (Heckscher, 1919), (Ohlin, 1933), a Leontief-paradoxonban (Leontief, 1953), a Keynesianizmusban (Keynes, 1936) valamint Friedman (Friedman, 1968) monetarista modelljében is.

A főbb gazdaságpolitikai eszközök összehasonlítása

A 20. század közepétől egyre nagyobb teret nyert a közvetlen állami beavatkozás, amelynek fontosságát egyébként Keynesi is hangsúlyoz a modelljében. Ennek legfontosabb eszközei az ipari kapacitások növelését szolgáló állami megrendelések, az állami tulajdonú vállalatok és a rövid- és közép-távú gazdaságfejlesztési tervek voltak. A felzárkózó országokban az iparpolitika a Rostowi take-off (Rostow 1952) szolgálatába állt, és szigorú politikai ellenőrzés mellett fejlesztette a kijelölt iparágakat. Ez így volt az állam-szocialista országokban, de Dél-Koreában is (Chang 1994). A második világháború után Nyugat-és Kelet-Európát, valamint a dinamikus fejlődő kelet-ázsiai kapitalista országokat egyaránt szektorális iparpolitikák és jelentős állami szerepvállalás jellemezte. Nyugat-Európában nőtt az állami tulajdonú vállalatok és az állami gazdasági-koordináció szerepe. Amíg azonban Nyugat-Európában és Kelet-Ázsiában az állami gazdaságirányítás túlnyomórészt a magántőkét koordinálta, addig Kelet-Európában mindent államosítottak.

Ebben az időszakban a katonai és gazdaságfejlesztési szempontból egyaránt stratégiai jelentőségű acél- és nehézszevegéipar sok nyugat-európai országban – például Franciaországban, Olaszországban és Ausztriában is – állami kézbe került. A nehézipart állami tulajdonú vállalatok határozták meg, de a magántulajdon által meghatározott iparágak fejlődését is diszkrecionális állami beavatkozások – szubvenciók, vámok és különféle szabályozók alkalmazása – befolyásolták. Az állami ipart a 80-as és 90-es években privatizálták, az egységes versenyjogi szabályozással pedig igazából kiiktatták a nemzeti iparpolitikát (Török 2002).

A tőke- és áruipiaci globalizáció valamint az 1997-98-as regionális pénzügyi válság következtében Kelet-Ázsiában is csökkent a közvetlen állami beavatkozás tere. A „nemzeti bajnokok” multinacionális vállalatokká váltak (Moran 1998), a chaebol-ok és keiretsu-k pedig az állami gazdaságirányítás elvárásai helyett a piaci erőknek kezdtek engedelmessé válni. A klasszikus intervencionista iparpolitika ma már nem működik szinte sehol a világban.

A fejlesztő állam koncepciójának első megfogalmazója Chalmers Johnson (1982) volt, aki a fejlesztéspolitika sikerével magyarázta Japán sikeres és látványos második világháború utáni ipari fejlődését. Mindez tudatos tervezésen alapult: a fejlesztő állam, ahelyett, hogy a piaci erőkre bízta volna a gazdasági fejlődés folyamatát, aktívan beavatkozott abba. Magát a fejlesztő államot egy magas színvonalon képzett, meritokratikus alapon szervezett, erős belső kohézióval rendelkező államparátus biztosítja.

Az érintett távol-keleti országokban szigorú vizsgákhoz kötik az állami szolgálatba lépést, amire az állami elitegyetemek legkitűnőbb teljesítményt nyújtó diákjainak van csak igazi esélyük. Az állami bürokrácia csúcshintézményeiben szinte kizárólag a legjobb állami egyetemeken végzeteket foglalkoztatnak, akiket így egy sajátos közösségi tudat is összeköt. Peter Evans (1995) ezt a bonyolult viszonyrendszert nevezi társadalmilag beágyazott autonómiának. Szerinte a gazdasági szereplőkkel való folyamatos kapcsolata nélkül az állam nem képes a gazdaságfejlesztő szerepének betöltésére és a folyton változó gazdasági környezetre való megfelelő válaszadására. A társadalmilag beágyazott autonómia fogalmával Evans két koncepciót egyesít: Mark Granovetternek (1985) a gazdasági tevékenységek társadalmi beágyazottságára vonatkozó elméletét és Theda Skocpol-nak (1985) az állam autonómiájára és kapacitásaira vonatkozó neoweberianus elgondolását. Skocpol állami autonómia alatt az államnak azt a képességét érti, hogy képes a többi társadalmi szereplő érdekeitől eltérő, saját érdekeinek megfogalmazására és az ennek megfelelő politika kialakítására. Állami kapacitások alatt pedig azt, hogy ezt a politikát meg is tudja valósítani.

A távol-keleti gazdaságfejlesztő állam autonómiájának megőrzésében és kapacitásainak ki-

építésében fontos szerepet játszott a külföldi működő tőke befektetések erőteljes korlátozása. A kormányzat komoly szubvenciókat és szabályozási kedvezményeket nyújtott a vezető ágazati és piaci pozíciót betöltő, hazai tulajdonú cégeknek, miközben az export erőteljes támogatása mellett gyakran korlátozta az importot. A dél-koreai és a tajvani kormányoknak aktív befektetés-szabályozó politikájukkal azt is sikerült elérniük, hogy az FDI befektetők növeljék a helyben előállított hozzáadott értéket, emeljék az exportteljesítményt. Eközben a korábban a FDI által leginkább dominált, technológia-igényes elektrotechnikában is domináns helyzetbe került a koreai és a tajvani tőke (Haggard 1990).

Ez volt a fejlesztő állam klasszikus időszaka, amely azonban a kilencvenes évekre lezárult. Az említett országok nemzeti cégei a technológiai fejlődésben általában lemaradtak a multinacionális vállalatok leányvállalatai mögött, így romlott a nemzetük gazdasági versenyképessége. A vezető hazai cégekkel kapcsolatos további probléma, hogy világpiacon pozícióik javítása érdekében alkalmazkodniuk kell külföldi versenytársaik stratégiájához. (Moran 1998). Az 1997-es kelet-ázsiai pénzügyi válság kitörésében meghatározó szerepet játszott a kormányzati és az üzleti elit összefonódása, ami nagyban hozzájárult a pénzügyi közvetítő rendszer fizetésektelenségének kialakulásához. A gazdaságfejlesztésért és az erőforrások elosztásának szabályozásáért felelős kormányzati elit társadalmi beágyazottsága így egy csapásra erényből tehetetlenné vált (Benczes 2002). Ezért az elodázhatalan reformok – a pénzügyi közvetítőrendszer és a veszteséges állami nagyvállalatok konszolidálása – érdekében elkerülhetlenné vált a politikai és az üzleti élet közötti összefonódás gyengítése. (Beeson 2003).

Az állami beavatkozás szerepe

Az állam az adott vállalkozásoknak nyújtott segítséggel (kamattámogatás, vissza nem térítendő támogatás, fejlesztési hitel, stb.) erősíti, versenyképessé teszi azt. Ennek hosszú távú következménye – éppen a verseny lényege miatt – az, hogy versenyelőnye miatt, vállalkozásának valamennyi értéktérmető tevékenységében előnyre tesz szert, más vállalkozásokkal szemben. Mivel a nagy

cégméret preferálandó több vonatkozásban is, a kihasználtság, a hatékonyság, a feladatok megfelelő differenciálása és ezek megfelelő szintű el látása érdekében az államnak többek között úgy kellene segíteni a kisvállalkozásokat, hogy azok ne egyedül, hanem más, lehetőleg közeli, hasonló státuszú, nagyságú és tevékenységű kis vállalkozásokkal együttműködve fejlődjenek. Ezt tudatos gazdaságpolitikával lehet elérni. A lényeg, hogy az állam úgy és addig preferálja a hazai vállalkozásokat, hogy azok a hazai piacokon megerősödvé, versenyképesen tudjanak nemzetközi piacra lépni. A kooperációjuk által létrehozott cégforma ugyanolyan versenyképes multinacionális céggé is fejleszthető, mint amilyenek ma uralják a piacokat. Ha ők nem tudják kielégíteni a saját országuk piacának keresletét, akkor kell más régióbeli (de hazai), majd ezután a külföldi cégeket beengedni a hazai piacokra, előre deklarált feltételrendszerrel. Ha belegondolunk, így tesz és így tett mindig is minden nyugati ország is, mivel így tudtak nemzetközi viszonylatban is érvényesülni. Lényeges megjegyezni, hogy pénzügyi szemmel nézve is olcsóbb lenne a kooperálódott vállalkozások egységes, együttes állami támogatása, mint külön-külön.

Minden államnak alapvető érdeke, hogy első sorban a hazai vállalkozások elégsék ki a belső piac igényeit, ez jellemzi a fejlett országok gazdasági gondolkodásmódját és működését is. Természetesen ezek is nyitottak a liberális elveken alapuló gazdaságpolitikai eszközökre, nevezetesen a szabad tőke-munka áramlásra, a „láthatatlan kéz” elvén való gazdasági működésre, azonban addig preferálják, támogatják saját vállalkozásaikat, hogy azok megerősödvé, nemzetközi piacra úgy léphetnek, hogy a hazait szinte teljesen uralják. Ezen felül az alapvető stratégiai intézmények működtetését, közszolgáltatások végzését - teljesen érthetően – az állam látja el.

Az állam szerepvállalását a nagy, főként multinacionális vállalatok hosszú távon fenntarthatatlan működése is indokolja. A fenntarthatóság több szempontból is kétséges ezen cégek esetében.

Társadalmi szempontból fenntarthatatlan. Ugyanis egy adott vállalati méret és árbevétel felett egy cég már monopolhelyzetbe kerül a legkülönbözőbb területeken: többek között a beszerzéshez és értékesítéshez kapcsolódó szerződések

kialakításában, amely pozíciót mások számára előnytelenebb megkötése, egyoldalú befolyás-megszerzése, árkartellek kialakítása. Ilyen esetekben megtörténhet, hogy a kis-és középvállalkozói szektor hátrányba kerül direkt vagy indirekt módon több, például a – bérek kialakításában, a munkalehetőségek és – munkafeltételek terén.

Gazdasági szempontból fenntarthatatlan, mert: A sok felesleges kiadás, a túlzott marketing költségek miatt a határhason egyre kisebb, ugyanakkor ezeknek az ökolábnyma egyre nagyobb lesz. A felesleges igények keltése és nélkülözhető termékek gyártása és értékesítése szintén ebbe az irányba hat. Sok a felesleges kiadás, többek között az államtól kapott adókedvezmények, a vissza nem térítendő támogatások. A vállalkozások forgalomcsökkenéséből, vagy csődjükből adódó munkahely megszűnések, az ebből adódó közteher befizetések csökkenése, vagy megszűnése szintén a gazdasági fenntarthatatlanságukat igazolja. A megszünt munkahelyek következményeként pedig növekedik a munkanélkülieknek folyósított állami pénz, segély kifizetése is.

Környezeti szempontból a fenntarthatatlanságukat igazolja a tevékenységük miatt növekedő ökolábnym – mint egyik legfontosabb környezeti mérőszám – mellett a nem megfelelő hulladékgazdálkodásuk, növekedő káros anyag kibocsátásuk. Mindezek mellett említhető még a gyakran nem megfelelő csomagolásuk, szállításuk, logisztikájuk, technológiájuk alkalmazásának környezetre gyakorolt negatív hatásai.

A kis-és középvállalkozói szektor jelentősége

A vállalkozások gazdasági szerepét többek között az árbevétel, az elért eredmény nagysága, a beruházási aktivitás és a foglalkoztatottak létszáma jelzi. Az értékesítés során realizált árbevétel összege függ a vállalkozás méretétől, az eladott termékek és szolgáltatások értékétől. A kibocsátás és a folyó termelő-felhasználás különbségéből származtatott bruttó hozzáadott érték a gazdálkodás eredményességét mutatja. A nyereséges működés biztosítja ugyanis a vállalkozások hosszú távú fennmaradását. A forgalom növelése, a hatékonyság és a termelékenység javítása, a fogyasztói igények és a minőségi elvárások maradékta-

lan teljesítése a befektetett eszközök folyamatos megújítását igényli. A beruházások volumene és összetétele emiatt befolyásolhatja a vállalkozások gazdasági teljesítőképességét. Mindezek meghatározzák a sikeres működéshez szükséges foglalkoztatott létszám nagyságát, ami az üzleti lehetőségek és a végzett tevékenység alapján jelentősen különbözik.

Az állam kiemelt szerepe a kkv támogatásában két szempont miatt is lényeges. Az egyik, hogy ebben a szektorban nagyon jelentős a kényszervállalkozások száma. Magyarországon 2013-ban a becslések szerint 1 millió 700 ezer működő mikro-vállalkozás van, amely az összes vállalkozás 97 százaléka. Ebbe beletartoznak az egyéni vállalkozók és az östermelők is. Ugyanakkor a működő mikro-vállalkozások 57 százaléka kényszervállalkozás (nem önszántából alakult, célja az önfenntartás, nem növekednek (Global Entrepreneurship Monitor, 2012). Emiatt – is – rendkívül sok pénzt takarítanak meg az államháztartásnak, hogy mint önfenntartók, megpróbálnak a saját munkájukból megélni, nem pedig az államhoz fordulni ellátásért. A másik szempont pedig az, hogy a kkv szektor alkalmazza a legtöbb munkavállalót.

A Magyarországon működő vállalkozások döntő része a legfeljebb 249 főt foglalkoztató kis-és középvállalkozások kategóriájába tartozik. Szerepük jelentős az ország jövedelemtermelésében, a beruházásokban valamint a foglalkoztatásban is. 2012-ben 644 ezret tartottak nyilván az országban. A működő kkv-k 97%-a mikro-vállalkozásnak minősült (azaz kevesebb, mint 10 fős létszámmal működött), 4,0%-a 10–49 fővel tevékenykedett, míg a középvállalkozások (50–249 fős) aránya nem érte el az 1%-ot (0,7%). A 2012-ben működő kkv-k 61%-a társas, 39%-a egyéni formában tevékenykedett. Országosan a társas formában működő kkv-k 93, az egyénié 99%-a a mikro-vállalkozások közé tartozott. A legalább 10 fős kisvállalkozások körébe előbbieket 6,3, utóbbiakat 0,5%-a sorolódott. A társas vállalkozások közül 4543, az önállóak közül csupán 35 szervezet minősült középvállalkozásnak.

2012-ben 27 867 külföldi érdekeltségű kis-és középvállalkozás működött az országban. Emellett mindössze 462 nagyvállalat volt külföldi tulajdonban. A 18 573 milliárd forint külföldi tőke

nagyobb része (több mint 60%-a), 11 281 milliárd forint a kkv-szektorban koncentrált, a legalább 250 fős cégek – a szervezetek között képviselt súlyuknál nagyobb arányban – 6842 milliárd forinttal rendelkeztek. A külföldi tőkével rendelkező kkv-k méretstruktúrájában az átlagosnál gyakrabban fordulnak elő a nagyobb szervezetek: 85%-uk 10 fő alatti mikro-vállalkozás, további egytizedük 10–49 fővel, 4,7%-uk pedig legalább 50 fős létszámmal működött. A kkv-k külföldi tőkéjének 45%-a a középvállalkozások, 44%-a a mikro-vállalkozások, fennmaradó egytizede a 10–49 fős cégek működését szolgálta. A külföldi érdekeltségű kis- és középvállalkozások negyötöde kizárólag külföldi tőkével működött, 11%-uk többségében külföldi, 9,4%-uk nagyobb részben belföldi tulajdonban volt. A teljes egészében külföldi irányítás alatt álló cégek Közép-Magyarországon voltak a leghangsúlyosabbak (81%). A külföldi tőkével működő kkv-k 82%-a szolgáltató tevékenységet folytatott. A legtöbb szervezet a kereskedelemben (8400), valamint az ingatlanügyletekben (6348) működött. Számuk jelentősebb még a tudományos és műszaki tevékenység területén (2822), illetve a termelő ágazatok közül a feldolgozóiparban (2638).

2012-ben a kis- és középvállalkozások együttesen 44 634 milliárd forint nettó árbevételért értek el Magyarországon, a teljes vállalkozási szektor által realizált összeg 58%-át. A kis- és középvállalkozások átlagos árbevétele jóval kisebb az összes vállalkozásra jellemzőnél, illetve a szervezeti struktúra különbségeiből adódóan területileg is jelentősen szóródik. 2012-ben egy kkv 70 millió, ezen belül egy társas vállalkozás 112 millió forint árbevételért el. Előbbi mutató az összes vállalkozásának mindössze hattizedét tette ki. Annak ellenére, hogy a kis- és középvállalkozások között a legfeljebb 9 főt foglalkoztató mikro-vállalkozások túlsúlya mutatkozott, az árbevétel mindössze 36%-át realizálták. A kkv-k 0,7%-át képviselő középvállalkozások súlya a mikro-méretűekhez hasonló, a szervezetek 4,1%-át kitevő 10–49 fős kisvállalkozásoké pedig 28%-os.

Magyarországon 2012-ben a kkv-k árbevételének 63%-át szolgáltatások nyújtásával foglalkozó, egyharmadát ipari, építőipari tevékenységet folytató, 3,9%-át pedig mezőgazdasági termeléssel foglalkozók könyvelték el. Az

egyszemélyes vagy néhány alkalmazottal rendelkező vállalkozások túlnyomó részben szolgáltatásokra specializálódtak, a létszám növekedésével azonban az árbevétel mind nagyobb hányada kötődött az ipari szervezetekhez. A középvállalkozások árbevételének közel fele ipari tevékenységből keletkezett. A kis- és középvállalkozások 2012-ben 7897 milliárd forint bruttó hozzáadott értéket hoztak létre, ez az országban előállított GDP 33,6%-a. Ebből az összegből 796 000 Ft az egy lakosra, 12 319 000 Ft pedig az egy kkv-ra jutó hozzáadott érték. Az árbevételhez hasonlóan a kkv-k hozzáadott értékének 36%-át a mikro-vállalkozások termelték meg. A mikro-vállalkozások eredménye **döntő részben** a szolgáltatási ágakban keletkezett, a vállalkozások méretének növekedésével ugyanakkor a jövedelem mind nagyobb hányada származott termelő tevékenység, azon belül is javarészt ipari termékek gyártásából és értékesítéséből. Országosan a kkv-k jövedelmének mindössze 4,4%-a származott a mezőgazdaságból. A hazai kis- és középvállalkozások 2012-ben az általuk létrehozott bruttó hozzáadott érték 18%-át, együttesen 1450 milliárd forintot fordítottak új beruházásokra. Országosan 2012-ben egy lakosra 146 ezer forint befektetés jutott. A kkv-k fejlesztései a teljes vállalkozói kör ráfordításainak 46%-át tették ki. 2012-ben egy kkv átlagosan 2,3 millió forintot fordított beruházásokra. A mutató az egy nagyvállalatra vetített teljesítményérték töredékét (0,1%-át) mutatta.

Az egyes kkv-k által megvalósított beruházások nagysága függ a forgalomtól, és a szervezetméret növekedésével a bevétel emelkedéséhez hasonlóan nő. Az 1–9 fős mikro-vállalkozások átlagosan 794 ezer forintot fordítottak beruházásokra, a 10–49 fős kisvállalkozások már ennél húszszor nagyobb összeget, több mint 16 millió forintot szántak fejlesztésekre. A középvállalkozások körében ismét nagyságrendi ugrás figyelhető meg: az 50–249 főt foglalkoztató szervezetek 119 millió forintot fordítottak beruházásokra. A kkv szektor 2012-ben összesen közel 2 millió munkavállalót foglalkoztatott, ami a vállalati szektor létszámának 73%-át jelentette. A vállalkozások mérete alapján számbeli dominanciájukból következően minden régióban a legfeljebb 9 főt foglalkoztató mikro-vállalkozások szerepe

a leghangsúlyosabb, a kkv-knál alkalmazott létszám több mint felének (összesen egymillió főnek) ugyanis ők biztosítottak kereseti lehetőséget. Míg a 250 főnél nagyobb létszámmal működő nagyvállalatok döntően ipari – illetve Közép-Magyarországon szállítás és raktározási, valamint kereskedelmi – profillal rendelkeznek, addig a kis- és középvállalkozások tevékenysége ennél sokkal szerteágazó volt. 2012-ben a magyarországi kkv-k összesen 1981 ezer munkavállalót foglalkoztattak, ami 2,7-szer több a nagyvállalatoknál dolgozók számánál.

Több mint egymillió fő áll a mikro-vállalkozások alkalmazásában, azaz olyan szervezetnél, amely jellemzően egy-két fővel végzi tevékenységét. A kkv-k foglalkoztatottai közül a legtöbben, 262 ezren a kereskedelem, gépjárműjavítás ágazatba sorolt mikro-vállalkozásoknál dolgoztak, további 117 ezren pedig ugyanezen területen tevékenykedő 10–49 fős kisvállalkozásoknál. Az ipari középvállalkozások 195, a kisméretű szervezetek 122 ezer munkavállalónak biztosítottak kereseti lehetőséget az országban. A felsoroltakon kívül két terület emelhető ki: a mikro-vállalkozások a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységben 159 ezer, az építőiparban 105 ezer főt foglalkoztattak. Az Eurostat 2011. évi adatai alapján az Európai Unióban (EU-28) a működő vállalkozások túlnyomó része a magyarországihoz hasonlóan a kis- és középvállalkozások közé tartozott. Hányaduk átlagosan 99,8%-ot tett ki. Az arány – az adatot nem közlő hat tagállam kivételével – mindenütt elérte, vagy meghaladta a 99,5%-ot. A foglalkoztatottakat illetően fordított a helyzet, a kkv-k súlya átlagosan 67%-os, miközben hazánkban felülmúlta a héttizedet (ksh.hu).

Több iparág kellene, hogy sikeresebb legyen a GDP-ben és az exportban, és nemcsak azok az iparágak, amelyek jelenleg dominálnak – például az autó és egyéb elektronika, összeszerelés, gyógyszergyártás stb. – hanem olyan cégek és tevékenységek létrehozása, működtetése, amely értéket teremt, de az alapszintű tudás birtokában levőknek is megfelel és kivitelezhető. Kicsi a hazai kkv-k részesedése az exportban: mindössze 23%, ami Európai viszonylatban is nagyon alacsony, okai: kevés tökéletes színvonalú HR, tudás, ismeretek, oktatás hiánya, a külföldi

lehetőségek, piacok, működések ismeretének, a megfelelő tervezés és tervek hiánya stb., amik magukban hordozzák a versenyképességtelenséget. Fontos lenne a vállalkozóvá válás, az önfoglalkoztatás segítése: jellemzőbb a kényszer motiválta vállalkozás, alacsony vállalkozási hajlandóság. Fontos ösztönző a vállalkozói környezet. Vállalkozói képzés – a szokásos, iskola-rendszerű, általános, közép és felsőfokon szerzett képzés, és a valóban – az adott szakterület, gyakorlatias valóban vállalkozóvá, szakemberré képzése.

A vállalkozások kiemelt problémája a finanszírozási forrásokhoz való hozzájutásuk nehézsége. A kínálati oldal problémája: a KKV-k finanszírozási forrásai gyakran bonyolult, átláthatatlan struktúrában állnak rendelkezésre. A második a keresleti oldal problémája: a KKV-k széles köre nem rendelkezik elégséges pénzügyi ismeretekkel és menedzsment kultúrával ahhoz, hogy a rendelkezésre álló forrásokat hatékonyan képes legyen felhasználni. A hitelkínálati oldalon legalább két tényező szerepe meghatározó. Egyrészt óvatosabbá váltak a hitelnyújtók, így a KKV-k nehezebben jutottak külső forrásokhoz. Másrészt a tagállamok és az Unió a pénzügyi szabályozás szigorításával válaszolt a pénzügyi válságra (elsősorban tőkekövetelmények emelésével). A KKV Stratégiának az EU2020 célkitűzései mellett szorosan kell kapcsolódnia az Európai kisvállalkozói intézkedéscsomaghoz, amit a Kormány 1121/2013. (III. 11.) Korm. határozata is megerősít. Az Európai Unió kis- és középvállalkozási politikáját meghatározó dokumentum a Kisvállalkozói intézkedéscsomag (Small Business Act) amely a 2000 júniusában elfogadott Kisvállalkozói karta helyére lépett. Ezek mindegyike a KKV szektor erősödését hivatott segíteni. Az uniós forrásokon „túlmutató” és meghatározó hosszú távú stratégiai dokumentum a Nemzeti Fejlesztés 2020. A koncepció a Kormány 1254/2012. (VII. 19.) Korm. határozata (a területfejlesztési politika megújításáról, az új Országos Területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Koncepció kidolgozásáról) alapján készült. A dokumentum egyrészt hosszú távú (2030-ig) célokat és középtávú (2014-2020) üzeneteket fogalmaz meg, amelynek célja szintén a kkv pozícióba juttatása.

Az állam gazdaság-szabályozó szerepe – múlt, jelen, jövő

A multinacionális cégek érdekeit védő, kiszolgáló, illetve kiszolgálni akaró liberális piaci erők működését lehet és kell is állami eszközökkel szabályozni. Polányitól (1997) tudjuk, hogy a kapitalista piacok 18-19. századi létrehozása is állami fellépést igényelt. Egyes közgazdászok szerint nem kellene éppen most állami ellenőrzés nélkül hagyni őket, amikor ők maguk is erősen igénylik az állami koordinációt (Evans 1997, Randeria 2003). A liberalizált tőkemozgások és a nemzetközileg is elfogadott jogállami normák miatt igazából nem is lehet államilag irányítani vállalkozásokat. A távol-keleti sikeres országok által alkalmazott stratégiák mára már szinte működésképtelenné váltak, vagy pedig legalábbis erősen megkérdőjelezhetőek (Moran 1998). Az állami szerepvállalás egyik lehetséges alternatívája a megfelelő gazdaság-fejlesztési stratégia kialakítása. Erre jó példa az alábbi – jórészt – Ázsiában megvalósított modell. Lall (2002) szerint háromféle gazdaság-fejlesztési stratégiát különböztethetünk meg, amelyek különböző módon viszonyulnak a globális piaci erőkhöz, és különböző állami szerepfelfogásokkal párosulnak.

Az állami gazdaságpolitika törekedhet a globális piaci erők – mindenekelőtt a külföldi működő tőke (FDI) – szerepének korlátozására. Ezt Lall „autonóm stratégiának” nevezi, és utal arra, hogy ezt csupán két ország – Dél-Korea és Tajvan – vitte sikerre az utóbbi évtizedekben. Mindkettő azonban jelentős mennyiségű külföldi tőkét alkalmazott, ami a fejlődés kezdeti kritikus időszakban segítyek és kedvezményes hitelek formáját öltötte (Stallings 1990). Ezzel ellentétben állnak a FDI iránt nyitott, azzal szemben többé vagy kevésbé függő helyzetet eredményező fejlődés alternatívái. Ezek között Lall megkülönböztet passzív és célzott FDI - alapú gazdaságfejlesztési stratégiákat. Az előbbi a beáramló tőke mennyiségének maximalizálására és a piaci koordináció érvényesülésére, a „deregulációra”, azaz a korlátozó bürokratikus akadályok lebontására törekszik. Ez az egyszerűbb -- bár nem mindig egyszerű -- stratégia. A másik, jóval bonyolultabb állami gazdaságfejlesztési szerepet feltételező le-

hetőség az FDI célzott alkalmazása, amely saját fejlesztési elképzelései szolgálatába igyekszik állítani a globális tőkebeáramlást. Ehhez azonban szükséges az állam megfelelő és előrelátó gazdaságfejlesztési célokat megfogalmazni tudó képessége. A passzív FDI - alapú stratégia nem válogat a befektetők között, hanem az ország létező tényező-adottságait felkínálja és rájuk bízva azok hasznosítását. A célzott FDI - függő alternatíva azonban lehetőség szerint megválogatja, hogy milyen típusú befektetőktől tegye függővé a gazdasági fejlődést, és nem statikus, hanem dinamikus szemléletben tekint a tényezőadottságokra. Olyan befektetőket próbál tehát keresni – vagy a meglévőket próbálja olyanná tenni --, amelyek a fejlesztéspolitikai elképzeléseknek megfelelően módosítják a tényezőadottságokat.

A fejlesztő állam szerepe és lehetőségei napjainkban

A gazdasági fejlődésben meghatározó szerepet játszó országok és térségek jórészt az államilag kezdeményezett és végrehajtott politikák segítségével érték el sikereiket, keleten és nyugaton egyaránt (Chang 2002). Evans (1995) a távol-keleti fejlesztő állam társadalmilag beágyazott autonómiájának európai megfelelőjét is kimutatta a nyugat-európai hagyományban. A huszadik századi állam-szocialista felzárkózási kísérletek két kulcs-országa, Oroszország és Kína egyaránt erősen intervencionista gazdaságpolitikát követ.

Az állami kapacitások – mint a gazdasági, társadalmi folyamatokba való képesség és beavatkozási lehetőség – lényege és jelentősége is fontos. Az állami kapacitások fogalma a bürokratikus szervezett állami intézmények közpolitika alkotási- és alkalmazási képességére vonatkozik (Polidano, 2000). Ebbe az iparpolitikától az oktatás- és szociálpolitikán át a bűnüldözésig valamennyi az állam feladataként értelmezett. A kelet-ázsiai fejlesztő államok a huszadik század második felében kiemelkedő állami kapacitásokat hoztak létre a gazdaságfejlesztés területén (Chang—Evans, 2000; Beeson 2004). Az állami beavatkozás a társadalmi és gazdasági folyamatokba természetesen nem mindig és csak kellő mértékben kívánatos és hasznos, azonban nagyon is hasznos és eredményes lehet az országának

fejlődése érdekében. Fontos megemlíteni még a közpolitikák koordinációjának minőségét, amelyet jól jellemez az állampénzügyek egyensúlya és átláthatósága (Csaba, 2005).

A szükséges állami autonómia (Evans et al., 1985) elérésének vizsgálatakor az alapkérdés az, hogy az állam tevékenysége a különféle társadalmi csoportérdekek eredőjeként határozódik-e meg, avagy a bürokratikus és a politikai elitnek önálló, magukat más társadalmi érdekektől megkülönböztetni képes szereplőkként jelennek meg. Az európai típusú fejlődés főáramát a társadalmilag nagyon is autonóm, formális jogintézményeken és szakképzett hivatalnokai karon alapuló, racionális államszervezetek jellemzik (Weber, 1970.). A gazdasági szerkezetváltás során mindig is kulcskérdés, hogy az ezt a politikát végrehajtó állam kellő autonómiával rendelkezik-e az ellenérdekelte társadalmi csoportokkal szemben (Bates— Kruegereds., 1993).

Hazai és nemzetközi makrogazdasági és pénzügyi folyamatok

A Nemzetközi Valutaalap szerint a világgazdaság teljesítménye 2014-ben – az előző évihez hasonlóan – 3,3%-kal nőtt. Ez az adat azért is lényeges, mert ugyanebben az időszakban Magyarország teljesítménye 3,5%-kal emelkedett, az Amerikai Egyesült Államoké 2,4, Kínáé 7,4 %-kal emelkedett, míg Japáné stagnált. Az EU-28 együttes teljesítménye elmarad ez alatt, hiszen ez a mutató ott csak 1,4, míg Németország – mint az Unió legnagyobb nemzeti gazdasága – csak 1, 7%-kal nőtt 2014-ben. Ezzel a gazdasági teljesítménnyel hazánk az uniós tagországok rangsorában az élmezőnyben helyezkedik el. Az emelkedés kiemelten a mezőgazdasági és – a járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállítói ágazatok termelésbővülése miatt – az ipari teljesítmény növekedésének köszönhető (KSH, 2015).

Ha a statisztikai mutatókat megnézzük – főként a 2008-2014 időszakot – akkor elég jól látható a legtöbb esetben, hogy a gazdasági folyamatokba beavatkozó állam szerepének köszönhetően nagyon sok gazdasági mutató jó irányban halad. 2014-ben a nemzetgazdasági ágak döntő többségében emelkedett a beruhá-

zási teljesítmény, köztük a legnagyobb beruházónak számító feldolgozóiparban 13%-kal. Az export euró értéke 3,9, az importé 4,3%-kal bővült. A külkereskedelmi mérleg 2014-ben 6499 millió eurós többlettel zárt, 56 millió euróval kevesebbel, mint egy évvel korábban. Az államháztartás központi alrendszerének pénzforgalmi szemléletű, konszolidált hiánya a Nemzetgazdasági Minisztérium részletes adatai alapján 826 milliárd forint volt 2014-ben, 107 milliárd forinttal kevesebb, mint 2013-ban. Az államháztartás központi alrendszerének egyenlege idén januárban is javult, a deficit 54 milliárd forintot tett ki, 22 milliárd forinttal kevesebbet, mint 2014 januárjában. A mérleg javulása 2014-ben és 2015 januárjában egyaránt a központi költségvetésben végbement folyamatok hatására következett be. A Magyar Nemzeti Bank előzetes adatai szerint 2014 végén a háztartások pénzügyi eszközei 37,0 billió forintot tettek ki, 8,1%-kal többet az egy évvel korábbinál. A kötelezettségek értéke 9,1 billió forint volt, az egy évvel ezelőttinél 0,8%-kal kevesebb. A két tényező különbségeként előálló nettó pénzügyi vagyont 27,9 billió forint volt, 11%-kal több a 2013. év véginél.

A kötelezettségek között megjelenő devizahitelek állományi értéke (4,2 billió forint) 4,7%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A háztartások nettó finanszírozási képessége 2014-ben 1882 milliárd forint volt, ami a GDP 5,9%-ának felelt meg. A foglalkoztatottak közül 4 millió 70 ezren tartoztak a 15–64 évesek korcsoportjába, az előző évihez képest 210 ezer fővel (5,4%-kal) többen, foglalkoztatási arányuk pedig 3,7 százalékponttal, 61,8%-ra emelkedett. A munkanélküliek száma – 2014-ben és a 15–64 évesek körében – 343 ezer fő volt, 98 ezerrel (22%-kal) kevesebb, mint 2013-ban, míg a munkanélküliségi ráta 2,4 százalékponttal, 7,8%-ra esett vissza. 2014-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók nemzetgazdasági szintű havi bruttó átlagkeresete 237 700, ennek – családi kedvezmény nélkül számított – nettó összege 155 700 forint volt. A fogyasztói árak 2014-ben összességében 0,2%-kal maradtak el az előző évitől. Az év folyamán az infláció fokozatos lassulása, majd megszűnése elsősorban a rezsiszükséglettel szembe fordított, bár – a szeszes italok, dohányárak, valamint a

szolgáltatások kivételével – minden főcsoportban kisebb-nagyobb mértékben csökkentek az árak (KSH, 2015).

Állami támogatások szerepe

Az állami támogatások széles tárházát vehetik igénybe a kis- és középvállalkozói szektor szereplői (pályázatiszemle.hu,2015).

A kormány egyre nagyobb hangsúlyt helyez a gazdaság élénkítésére, ezen belül is a foglalkoztatottság bővítésére és a vállalkozások versenyképességének javítására. Ennek egyik, komoly közérdeklődésre számot tartó eszköze a kkv-k támogatása, hiszen ez a szektor adja a működő vállalkozások 99,8 százalékát, munkahelyet biztosít a versenyszférában dolgozók 70 százalékának és a GDP több mint 50 százalékát állítja elő. A kkv-szektor a hazai gazdaság meghatározó szegmense, működése, versenyképessége kihat a nemzetgazdaság teljesítményére és meghatározó módon befolyásolja a foglalkoztatást. A hazai kkv-k jövedelemtermelő képessége azonban mindössze egytizede az EU15-ök átlagának. A vállalkozásoknak csupán 20-22 százaléka bankképes, miközben az uniós arány 70-85 százalék. Az egyik legnagyobb probléma, hogy a magyar kkv-k teljesítménye (árbevétele), tőkeereje, vagyona lényegesen elmarad az EU átlagától. A lausannai székhelyű IMD (Institute für Management-Entwicklung) vezetőképző és gazdasági kutatóintézet értékelése alapján a vizsgált uniós országok közül hazánkban a legalacsonyabb a kkv szektor hatékonysága, és az egyik legkedvezőtlenebb a hitelhez jutás lehetősége. A kormány a kkv-k erősítését évek óta kiemelt versenyképesség javító tényezőként kezeli, fejlesztéseiket, finanszírozási forráshoz jutásukat a gazdaságpolitika egyre aktívabban támogatja.

2010-ben az Új Széchenyi Tervben fogalmazta meg fejlesztéspolitikai célkitűzéseit és kkv-fejlesztési programját. Stratégiájában a támogató szabályozási környezet kialakítását, az intézményrendszer egyszerűsítését, a támogatások kihelyezésének egységesítését és gyorsítását, a kkv-k részére rendelkezésre álló források bővítését és a pótlólagos forráshoz jutást biztosító pénzügyi rendszer kialakítását tűzte ki célul. A vállalkozások kedvezményes finanszírozása az

operatív programokban szereplő vissza nem térítendő támogatások mellett a mikrohitelek kamattámogatási lehetőségeinek kínálatában, a banki hitelek igénybevételét elősegítő garanciavállalásokban, továbbá tőkebefektetések nyújtásában valósul meg.

Az új pénzügyi konstrukciókban az állami támogatás egyrészt a hitelek kedvezményes feltételeiben, másrészt abban testesül meg, hogy a banki szempontból nem hitelképes, vagy magas kockázatú vállalkozások is pénzügyi forrásokhoz juthatnak garanciák és tőkejuttatások révén. Az UMFT, GOP, ROP, TÁMOP és TIOP alapokról szóló 1298/2010. (XII. 21.) Korm. határozat módosította a GOP és ROP 2009-2010. évi akciótervét növelve a kkv-kat támogató uniós forrásokból (JEREMIE program) biztosított pénzügyi kereteket. A kkv-k eredményesebbé tétele érdekében átalakították a hitelre, tőkére és garanciára vonatkozó programokat és új termékeket is bevetettek. A Fejlesztési Stratégia a kkv-k fejlesztését, forráshoz jutását - többek között - az alábbi államilag támogatott pénzügyi eszközökkel is segíti. Ezek között megemlítendő a kedvezményes kondíciójú mikro hitel, az állami tulajdonú visszaforgó alapok, az MFB Zrt. és az Eximbank közvetlenül, vagy ügynökök útján nyújtott kedvezményes kondíciójú hitelei, az állami kezességvállalás, a kamattámogatás, a refinanszírozás valamint az állami kockázati tőkealapok.

Államok feletti gazdaságsszabályozás – Magyarország fejlesztése Európai Uniós forrásokból

Nagyon sok lehetősége van az országnak a fejlesztésre, fejlődésre az Uniós források segítségével. Az alábbiak a lényegesebb lehetőségeket tartalmazzák (ezüstkincs.com, 2015);

2014–2020 közötti uniós költségvetési időszakban a hazai társfinanszírozással együtt összesen 7480 milliárd forint jut majd a fejlesztési programokra, erre még ráakódik a vidékfejlesztési és a területalapú támogatásokból származó pénz. Ennek legalább 15 százaléka közvetlenül a KKV-k számára lesz fenntartva. 2014 és 2020 között 8,6 milliárd euró lesz elérhető kifejezetten a kkv-k számára a 2007–

2013-as korábbi fejlesztési időszakhoz képest 30 százalékkal növelt, folyóáron 77 milliárd eurós európai központi kutatás-fejlesztési kereten belül. Az elindult új tervezési időszakban a források 60 százalékát közvetlenül gazdaságfejlesztésre szeretné fordítani Magyarország, míg a 2007–2013-as időszakban csak a források 16 százaléka jutott erre. A legtöbb forrás várhatóan mintegy 1100 milliárd forint a foglalkoztatás ösztönzésére jut 2014 és 2020 között. A Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program lesz a legnagyobb operatív program 2740 milliárd forintos kerettel; a források jelentős részét kkv-k fejlesztésére fordítják, de fontos lesz a kutatás-fejlesztés, az innováció, az infokommunikációs szektor fejlesztése is. Érdemes kiemelni, hogy Magyarország 700 milliárd forintot költött energiahatékonysági beruházásokra 2014–2020 között, ami kétszerese a most záruló hétéves ciklusban rendelkezésre álló EU-támogatási keretösszegnek. 2013-ban több vállalkozás használta ki a pályázat adta lehetőségeket, hiszen a projekt által megvalósuló korszerűsítéssel csökkenteni tudják a havi rezszi kiadásukat.

Az előző ciklusban a legnagyobb gondot az okozta, hogy hiányoztak a prioritások a programból, például, hogy 2007 tájékán sok vállalkozó még csak kiegészítő lehetőségnek látta az uniós forrást, ezért inkább olcsó hitelekben adósodott el, amelynek kamata viszont jócskán megugrott. Így később már a túlélésért használta az uniós forrásokat a vállalkozói kör. A cégek nem azt nézték, hogy saját működésük racionalizálásához milyen beruházásra van szükségük, hanem azt keresték, hogy milyen célra tudnak pályázati pénzt lehívni. Jogos elvárása vállalkozásuktól, hogy a kiindulási évhez képest emelkedjen az árbevétel és a fejlesztések révén olyan körülményeket teremtsenek a vállalkozások, amelyek új emberek felvételét teszik lehetővé. 2015-ben már mintegy 2100 milliárd forintnyi uniós támogatást fizettek ki a magyar hatóságok, így a kifizetési számláló már 8800 milliárd forint felett jár. Decemberben 1500-1800 milliárdnyi új EU-pályázat nyílik meg felhívások formájában. 2015-ben eddig 26 pályázatot írtak ki kkv-k számára a Gazdaságfejlesztési- és Innovációs Operatív Program (GINOP) összesen 2700 milliárd forintos keretéből, és még az idén

további 26 pályázat jelenik meg, amelyből öt, összesen több mint 32 milliárd forint értékben kifejezetten a mikro-, kis- és középvállalkozásokat célozza meg.

Magyarországon 2014-ben 3,7 százalékos volt a gazdasági növekedés, és idén is 3 százalék várható. 2014-ben 6800 milliárd forint értékű beruházás valósult meg az országban, és rekordösszegű, 1850 milliárd forintnyi uniós támogatást fizettek ki. A munkahelyek száma folyamatosan nő, 2010 óta több mint 550 ezer állás jött létre, ebből több mint 300 ezer a versenyszférában. A kormány döntése szerint az új hétéves ciklus forrásainak több mint 60 százalékát gazdaságfejlesztésre fordítja. a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) idei évre vonatkozó éves pályázati menetrendje, ami 662 milliárd forintnyi pályázat még idei meghirdetését írja elő. Ez tehát az 1600 milliárdos, év végéig érkező keretnek jelentős részét teszi ki. Összesen 1200 milliárdért várhatók infrastruktúra (út, közút) fejlesztési pályázatok megjelentetése is rövid távon. Év végéig a TOP-ból 456 milliárd forintot írnak ki a megyék, 206,5 milliárdot pedig a megyei jogú városok számára.

A 2014-20-as költségvetési periódusban Magyarország összesen 25 milliárd euró fejlesztési forrást használhat fel. Ezen összeg vissza nem térítendő (VNT, kb. 90%) és visszatérítendő (VT; kb. 10%) forrásokat egyaránt tartalmaz. A gazdaságfejlesztésre szánt, sokszor hangoztatott „60%-ot” a GINOP, TOP, VEKOP Operatív Programok együttes keretösszege alkotja. A visszatérítendő források jórésze a GINOP pénzügyi eszközök prioritásán keresztül lesz elérhető, mely közel 714 milliárd forint nagyságú összeget, de a VEKOP is tartalmaz pénzügyi eszközök formájában visszatérítendő forrásokat. Tekintettel arra, hogy a 2014-2020-as ciklusban várhatóan meghatározó szerep hárul a hitelintézetekre a visszatérítendő támogatások elosztásában, a bankok számára vonzóbbá, piacképessé kell tenni a támogatások közvetítését, és az ahhoz kapcsolódó egyéb kiegészítő tevékenységeket. Fontos lenne, hogy megvalósulhassanak olyan kvalitatív célkitűzések is, mint a pályázóknak történő tanácsadás, proaktív javaslattétel projektötletekre, az elérhető támogatások megszerzésére, és menedzselésére.

Következtetések

Az állam beavatkozásának szükségszerűségét már a nagy közgazdasági klasszikusok is – például Adam Smith – hangsúlyozták részben a gazdaság optimális működése miatt, részben pedig azért, hogy a társadalom szociális, jóléti különbségeit csökkentse. A mai globalizált világban azonban egyes érdekcsoportok saját céljaiknak megfelelően, sokan félreértelmezik ezeket az elméleteket. Az állam szerepe az egész gazdaság szempontjából fontos, de a kkv számára különösen, hiszen az ő eszközeik, tőkéjük, szakmai, piaci ismereteik egyébként is nagyon szerények ahhoz, hogy fenntartható módon tudjanak eredményesen működni. Az állami segítségnek több formája is lehet: Ilyen például a kis- és közepes vállalkozások együttműködésének ösztönzése, az együttműködési formák kialakításának támogatása pénzügyi forrásokkal, illetve a működéshez szükséges szakmai tudás és kompetenciák elsajátításában. Mindez alapvető érdeke az államnak, de az egész társadalomnak is, hiszen, mind a GDP előállításában, mind a foglalkoztatásban az egyik domináns gazdasági szereplő a kkv szektor. Természetesen az állam beavatkozása nemcsak a kkv szektor, hanem valamennyi, így a nagyobb hazai vállalkozások számára is lényeges.

Ezenkívül – a méretükből adódó erő és piacfölényüket gyakran fel és kihasználó – a nagy nemzetközi gazdasági vállalkozások működése okán is szükségszerű a megfelelő állami szabályozás. A cikkben bemutatott keleti és nyugati példák, minták megfelelően alátámasztják, hogy az állam különböző beavatkozási módjai a gazdasági életbe sok esetben nemcsak hasznosak, hanem elkerülhetetlenek és triviálisak. Ezek közül ki kell emelni a XX. század második felében felzárkózó országok iparpolitikáját, az állami tulajdonú vállalatokat, amelyek nemcsak Kelet – Ázsiában, hanem Nyugat – Európában alkalmaztak. Ezenkívül meg kell említeni a chaebol-ok és keiretsu-k jelentőségét. Az egyes államok a gazdasági dominanciájuk megőrzése érdekében külföldi tőkét vagy korlátozták, vagy pedig általa irányítottan és csak megfelelő módon, összegben, helyen engedte működni. Manapság az államnak kiemelkedő szerepe lehet(ne) a vállalkozóvá válás, az önfoglalkoztatás, a finanszírozási forrás-

sokhoz való hozzájutásának – legyen az Uniós, állami, regionális, vagy településszintű – segítségével. Ide tartoznak még a különböző állami fejlesztési programok, támogatások, az ezekkel kapcsolatos fiskális politika, de már önmagában az állam gazdasági, gazdaságfejlesztési koncepciói, különböző intervallumú stratégiái, mindegyike a GDP, a foglalkoztatottság, az életszínvonal, ezáltal a társadalmi jólét növelése irányába mutatnak.

MOLNÁR TAMÁS – VANCSIK JÁNOS

Abstract: The state's role is essential for influencing economic life, which - to prove that the economic models that can - among other things. The economic models of different eras in economic history only to describe the overall welfare of society. Compete with another for a given national economy also helped in finding an optimal production structure, maximum utilization of available scarce resources. **Keywords:** Economic policy, small and medium-sized enterprises, competitiveness, cooperation, government intervention, social responsibility, success

Irodalomjegyzék

Ballagi Aladár: Colbert I-II. kötet (Magyar Tudományos Akadémia, 1889, Budapest)

Bates, Robert H. – Anne O. Krueger eds, (1993): Political and Economic Interaction in Economic Policy Reform, Evidence from Eight Countries, Cambridge, MA and Oxford: Blackwell.

Beeson, Mark (2004): The rise and fall(?) of the development state: The vicissitudes and implications of East Asian interventionism. In: Linda Low ed. Developmental States. Relevancy, Redundancy or Reconfiguration?, New York, Nova Science Publishers.

Beeson, Mark (2003): Japan's reluctant reformers and the legacy of the developmental state. In: Anthony Cheung and Ian Scott eds., Governance and Public Sector Reform in Post-Crisis Asia: Paradigm Shift or Business as Usual?, London, Curzon Press.

Benczes István (2002): A fejlesztő állam válsága Ázsiában. Külgazdaság, Vol. 46. No. 5, május.

Chang, Ha-Joon (2002): *Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective*, London, Anthem Books.

Chang, Ha-Joon – Peter Evans (2000): *The Role of Institutions in Economic Change*, Paper prepared for the meetings of the Other Canon group, Venice, Italy, 13-14 January, 2000 and Oslo, Norway, 15-16 August, 2000.

Chang, Ha-Joon (1994): *The Political Economy of Industrial Policy*, London, Macmillan.

Csaba, László (2005): *The New Political Economy of Emerging Europe*, Budapest, Akadémiai Kiadó.

Csaba, László (2003): *Globalisation and economic systems: a homogeneity test*. In: A. Krizsán and V. Zentai eds., *Reshaping Globalization*, New York and Budapest, CEU Press, pp. 197-214.,

Evans, Peter B (1997): *The Eclipse of the State? Reflections on Stateness in an Era of Globalization (Az állam hanyatlása? - Vélemények az államosságról a globalizáció világában.. World Politics*. 50, October 1997.

Evans, Peter B (1995): *Embedded Autonomy. States and Industrial Transformation*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Evans, Peter B. – Dietrich Rueschemeyer – Theda Skocpol eds. (1985): *Bringing the State Back In*. Cambridge, Cambridge University Press.

Friedman, M. (1968): *The Role of Monetary Policy*, *American Economic Review*, March

Granovetter, Mark (1985): *Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness*, *American Journal of Sociology*, Vol 91, No. 3 (November), pp. 481-510.

Haggard, Stephan (1990): *Pathways from the Periphery: The Politics of Growth in the Newly Industrializing Countries*, Ithaca and London, Cornell University Press.

Heckscher, E.E. (1919): *The Effects of Foreign Trade on the Distribution of Income*, *Iconomis Tidskrift*. Vol. 21.

Johnson, Chalmers (1982): *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industry Policy 1925-1975*, Stanford, Stanford University Press.

Keynes, J.M. (1936): *The General Theory of Employment, Interest and Money*. MacMillan, London – New York. Magyarul is: (1965): *A fog-*

lakoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Kis és közép vállalkozások stratégiája (2014-2020) http://2010-2014.kormany.hu/download/1/c2/e0000/KKV_strat_t%C3%A1rsadalmi_egyezetet%C3%A9sre.pdf

Lall, Sanjaya (2002): *Transnational corporations and technological flows*. In: Deepak Nayyar: *Governing Globalisation – Issues and Institutions*, Oxford, Oxford University Press, 2002, pp. 78-107.

Leontief, W.W. (1953): *Domestic Production and Foreign Trade: The American Position Re-examined*, *Proceeding of the American Philosophical Society*. Sept.

A kkv gazdasági helyzete, 2012-ben, a KSH 2014-es jelentése, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorkkv12.pdf>

A kkv szektor adatai, *Global Entrepreneurship Monitor*, 2012.

http://hvg.hu/enesacegem/20131212_100_kerdes_a_mikrovallokozások_uzletiva

Magyarországi gazdaságstatisztikai adatok 2014 évről, www.ksh.hu

Magyarország fejlesztési lehetőségei, elképzelései: <http://www.ezustkins.com/palyazati-hirek/a2014-2020/>

Magyarország kkv szektorának pénzügyi helyzete, kormányzati támogatása, <http://www.penzugyiszemle.hu/vitaforum/allami-tamogatas-a-magyar-kkv-szektorban-mibol-mennyi-jut>

Marshall, A. (1890), (Repr.: 1930, 8th edition), *Principles of Economics*. Macmillan & Co., London

Marx, K. (1961), *A tőke*. I-III. Kossuth Könyvkiadó, Budapest

Moran, Theodore H. (1998): *Foreign Direct Investment and Development: The New Policy Agenda for Developing Countries and Economies in Transition*, Washington DC, Institute for International Economics.

Navratil, A.: *Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban*. Magyar Közgazdasági

Klasszikusok sorozat. A bevezetőt írta és a szövegeket válogatta Hild Marta. 2007.

Budapest, Aula

Nemzeti Fejlesztés, 2020. <http://www.kormanyhivatal.hu/download/9/9b/60000/Nemzeti%20Fejleszt%C3%A9s%202020%20-%20>

Orsz%C3%A1gos%20Fejleszt%C3%A9si%20%C3%A9s%20Ter%C3%BClfejleszt%C3%A9si%20Koncepti%C3%B3.pdf

Ohlin, B. (1933), *Interregional and International Trade*. Cambridge, Mass

Polidano, Charles (2000): *Measuring public sector capacity*, *World Development*, Vol. 28, No. 5, pp. 805-822.

Polányi Károly (1997): *A nagy átalakulás*, Budapest, Mészáros Gábor kiadása

Randeira, Shalini, (2003): *Between Cunning States and Unaccountable International Institutions: Social Movements and Rights*. In: A. Krizsán and V. Zentai eds., *Reshaping Globalization*, New York and Budapest, CEU Press, pp.101-133;

Ricardo, D. (1821, illetve 1887, új kiadás): *Principles of Political Economy and Taxation*, London. Magyarul is (1954): *a politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei*, Akadémiai Kiadó, Budapest

Rostow, Walt Whitman, (1952): *The Process of Economic Growth*, New York, Norton. 1952.

Skocpol, Theda (1985): *Bringing the State Back In*. In: Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer and Theda Skocpol eds., *Bringing the State Back In*. Cambridge, Cambridge University Press

Smith, Adam (1776): *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Mac Culloch, Edinburgh

Smith, Adam (1937): *The Wealth of Nations*, (Canan, E.ed), Random House, New York

Török Ádám (2002): *A hazai (nagy) vállalkozások helyzete és stratégiája*, *Vezetéstudomány*, Vol. 33 (különszám)

Vancsik János (2010): *A KKV szektor versenyképessége*. Szakdolgozat. *Modern Üzleti Tudományok Főiskolája*. Tatabánya

Weber, Max (1987): *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Weber, Max (1970): *Állam, politika, tudomány*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Address: 10-Egyetem Street, Veszprém, H-8200 Phone: +36 88 624644

Email: molnar.tamas@gtk.uni-pannon.hu

János Vancsik, Ph.D student, University of Pannonia, Veszprém

Address: 10-Egyetem Street, Veszprém, H-8200 Phone: +36 88 624644

Email: vancsik.janos@gmail.com

A szerzők

Dr. Tamás Molnár Ph.D, associate professor, University of Pannonia, Veszprém